

POSTAVENIE A ÚLOHA INTELIGENCIE PRI VÝSTAVBE SOCIALIZMU A KOMUNIZMU

JAN ŠKALOUĐ

Jednou z hlavných úloh pri vytváraní socialistickej a komunistickej spoločnosti je výchova novej socialistickej inteligencie ako medzivrstvy a súčasť socialistickej spoločnosti. Otázka výchovy novej socialistickej inteligencie patrí medzi najdôležitejšie úlohy kultúrnej revolúcie. Nebolo by však správne chápať výchovu socialistickej inteligencie len ako úlohu kultúrnej revolúcie. Treba vidieť, že tento problém veľmi úzko súvisí s úlohou uskutočnenia všetkých triednych premien v socialistickej spoločnosti.

V tomto článku sa budeme zaoberať otázkou postavenia a úlohy inteligencie v našej súčasnej spoločnosti. Je to otázka aktuálna nielen medzi inteligenciou, ale v celej spoločnosti, ktorá uskutočňuje premeny svojho triedneho zloženia pri prechode k socializmu a komunizmu.

Aby sme ju mohli najširšie rozobrať, treba si ujasniť, ako došlo k vzniku inteligencie, čím ju možno charakterizovať, aký je jej pomer k ostatným skupinám a triedam obyvateľstva, aké vplyvy pôsobia na postavenie inteligencie v tých-ktorých podmienkach. Napokon dôležitá je otázka, aké je súčasné postavenie inteligencie v socialistickej spoločnosti, čo znamená úloha vytvoriť socialistickú inteligenciu a aké sú úlohy inteligencie v súčasnom období v Československu. Naznačíme súčasne, aký je smer vývinu inteligencie pri prechode ku komunistickej spoločnosti.

Ešte pred tým, ako prejdeme k výkladu niektorých nahodených otázok, treba si uvedomiť, že otázka inteligencie je aj otázkou kultúrnou, no predovšetkým otázkou politickou a tak ju treba aj chápať.

1. VZNIK INTELIGENCIE. JEJ POSTAVENIE A CHARAKTER ZA KAPITALIZMU

Inteligencia nevznikla naraz. Jej vznik je spojený s určitým spoločenským vývinom, je procesom, ktorý je podmienený celým radom ďalších spoločenských procesov. K vzniku inteligencie dochádza v tom období vývinu spoločnosti, keď spoločenská práca už natolko pokročila, že umožňuje úplné oddelenie fyzickej a duševnej práce. Spoločenská delba práce je základnou podmienkou vzniku inteligencie. Oddelením fyzickej a duševnej práce vzniká súčasne aj predpoklad pre vznik protikladu medzi týmito základnými druhmi práce, protiklad, ktorý v ďalšom období spoločenského vývinu hrá dosť významnú úlohu a existuje počas veľmi dlhého obdobia vývinu spoločnosti.

Ďalší vývin spoločnosti privádza inteligenciu do zvláštneho postavenia, ktoré sa osobitne výrazne prejavuje v kapitalistickej spoločnosti, keď sa spoločenské protiklady prejavujú stále viac v svojej otvorenej podobe.

Pôsobenie spoločenského vývinu sa prejavuje priamo v samom postavení inteli-

gencie, ktorá priamo v sebe má protikladnosť. Na jednej strane je väčšina inteligencie vykorisťovaná daným spoločenským poriadkom v kapitalistickej spoločnosti. Súčasne s tým na druhej strane však inteligencia v dôsledku svojho spoločenského postavenia alebo priamo, alebo nepriamo výsledkami svojej práce umožňuje a ďalej zväčšuje vykorisťovanie väčšiny pracujúcich.

Táto protikladnosť v postavení inteligencie nie je len vnútornou vecou inteligencie samej. Má vplyv na pomer inteligencie k ostatným vrstvám obyvateľstva, predurčuje jej kolísavosť v politickej činnosti a súčasne určuje pomer ostatných tried k inteligencii.

Vzťah tohto druhu má vážne politické dôsledky. Vládnúce triedy inteligenciu ovládajú, zároveň však musia neustále bojovať o jej dôveru, musia ju často privilegovať, dávať jej takú odmenu, ktorá je vyššia než u ostatných skupín obyvateľstva. Tým vzťah vládnúcich tried k inteligencii nadobúda určitú zvláštnosť.

Na druhej strane môžu podrobené triedy inteligenciu v určitých obdobiach získať v značnej časti pre seba a pre svoj boj, ale počas odlivu revolučného hnutia musia počítať s odklonom značnej časti inteligencie.

Za jeden z najdôležitejších predpokladov pre pochopenie spoločenskej úlohy inteligencie aj v súčasnosti u nás možno práve považovať poznanie tejto protikladnosti v spoločenskom postavení inteligencie. Ide však nielen o poznanie tohto postavenia inteligencie, ale aj dôsledkov, ktoré z toho vyplývajú. Podpora jestvujúceho spoločenského poriadku za kapitalizmu je nevyhnutnou podmienkou jej vlastnej existencie a jej ďalšieho vývinu. Súčasne však táto činnosť podkopáva základy tohto spoločenského postavenia. Poznanie protikladnosti v spoločenskom postavení inteligencie je podkladom pre určenie pomeru komunistickej strany voči inteligencii.

Aby sme však mohli pokračovať vo výklade postavenia a úloh inteligencie, treba si pripomenúť charakteristiku inteligencie. Charakter a poslanie tohto článku nedovoľujú všestranne rozobrať toto postavenie a preto sa uspokojíme len konštatovaním základnej charakteristiky inteligencie ako spoločenskej medzivrstvy.

Inteligencia je spoločenská skupina ľudí — pracovníkov v odbore vedy, kultúry, umenia a vo všetkých tých odboroch, v ktorých základným prameňom existencie ľudí a základom spoločenského postavenia ľudí je duševná práca. Pritom je možné, že niekto môže byť príslušníkom inteligencie a môže súčasne vykonávať aj iné práce. Sú určité druhy povolania, ktoré kombinujú rôzne druhy práce (delbu práce nemožno chápať nikdy v mechanickom zmysle), pričom duševná práca je tu určujúca. Iný človek môže však pracovať výlučne duševne a nestáva sa tým ešte príslušníkom inteligencie (napr. kapitalista, ktorý sa podieľa na technickom raste svojho podniku).

Príslušníci inteligencie nie sú vlastníkami výrobných prostriedkov, presnejšie povedané, vlastníctvo výrobných prostriedkov nie je hlavným zdrojom ich príjmov, nie je určujúcim pre ich spoločenské postavenie. Ich postavenie vo výrobe, prípadne v celej spoločenskej delbe práce za kapitalizmu ich však núti buď bezprostredne alebo sprostredkovane slúžiť kapitalistom v upevňovaní ich spoločenského poriadku; pritom si to nemusia subjektívne želať ani uvedomovať.

Inteligencia ako spoločenská skupina ľudí je značne nesúrodá a netvorí celok s jednoliatym záujmom.

Určitá časť inteligencie je priamo spojená s daným spoločenským poriadkom, v ktorom žije. To sú napríklad pracovníci štátneho aparátu, úradníci, funkcionári buržoázných politických strán a niektoré ďalšie skupiny inteligencie. Iná časť inteligencie sa priamo alebo nepriamo podieľa na udržiavaní a zvyšovaní ekonomickej moci kapitalistov. To je napríklad technická inteligencia a okruh ďalších pracovníkov, ktorí

buržoázii pomáhajú riadiť a udržiavať chod výroby. Existuje aj iná časť inteligencie, tzv. slobodné povolania, ktorá si vytvára postavenie, akoby zdanlivo nebola závislá od kapitalistického spoločenského poriadku (napr. lekári, umelci a podobne). Okrem nich sú pochopiteľne aj iné skupiny inteligencie, ktoré za kapitalizmu pôsobia a majú tiež svoju úlohu v danom spoločenskom poriadku.

Táto určitá nesúrodosť má značné dôsledky pre postoj jednotlivých častí inteligencie k jestvujúcemu spoločenskému poriadku. Inteligencia prakticky nemôže byť samostatnou politickou silou a v podstate za všetkých okolností koná v záujme určitej triedy. Jej stavovské záujmy sú vždy len dočasného charakteru a sú v značnej miere ohrozené.

Inteligencia je koniec koncov nútená predávať svoje vedomosti a schopnosti ako tovar. Tým je tiež závislá od vládnucej triedy.

Tieto charakteristické vlastnosti v postavení inteligencie v kapitalizme, ktoré sme v krátkosti uviedli, nás oprávňujú ku konštatovaniu, že inteligencia nie je triedou, ale medzivrstvou, z čoho potom vyplývajú dôležité politické uzávery o vzťahu tried k inteligencii a o politike voči nej. Treba si uvedomiť, že tieto okolnosti určujú nielen postoj tried k inteligencii, ale majú súčasne vplyv na vedomie a činnosť inteligencie i na to, ako inteligencia vstupuje do socialistickej spoločnosti.

Relatívne značná vnútorná roztrieštenosť inteligencie v spoločenskej delbe práce vyžaduje aj špecifikovanie politického pomeru k jej jednotlivým častiam.

K tejto roztrieštenosti inteligencie, ktorá predovšetkým vyplýva z jej odlišného postavenia v kapitalistickej spoločnosti, prístupuje ďalšia okolnosť, ktorá má vplyv na jej postoj k rôznym otázkam politického charakteru v spoločnosti. Je to otázka, z akých vrstiev inteligencia pochádza. Práve preto, že inteligencia sa nestáva samostatnou politickou silou, má otázka, z akých vrstiev sa inteligencia vytvára, značný význam pre jej politický postoj.

V kapitalistickej spoločnosti pochádza inteligencia prevažne z radov buržoázie, maloburžoázie a prípadne z inteligencie. Relatívne k tomuto počtu len malá časť pochádza z radov robotníckej triedy a roľníctva. Sociálny pôvod inteligencie ešte viac zosilňuje jej závislosť od vládnucej triedy.

To, pravda, neznamená, že by inteligencia nemala predpoklady prejsť na pozície robotníckej triedy už v priebehu existencie kapitalistickej spoločnosti. Pochopiteľne, nemáme tu na mysli inteligenciu ako celok, ale jej jednotlivých príslušníkov. V tomto zmysle tu pôsobí, ako sme už ukázali, predovšetkým okolnosť, že inteligencia je súčasne kapitalistickým spoločenským poriadkom vykorisťovaná v tej či onej podobe. Okrem toho tu však pôsobí aj druhý faktor. Intelektuálne vlastnosti mnohých príslušníkov inteligencie uľahčujú aspoň časti inteligencie správne pochopiť jednak svoje vlastné spoločenské postavenie, jednak, a to je dôležitejšie, spoločenské postavenie utláčaných tried a perspektívy spoločenského vývinu vcelku.

Tak sa môže stať a aj sa stáva, že značná časť inteligencie už v priebehu existencie kapitalistického spoločenského poriadku môže nájsť správne miesto v politickom dianí a postaviť sa na stranu robotníckej triedy.

Proces tohto druhu nie je, pravda, daný náhodnými okolnosťami. Závisí od konkrétnych historických podmienok tej-ktorej krajiny a súčasne do istej miery aj od správnosti politiky strany robotníckej triedy, či sa určitá časť inteligencie dopracuje k takémuto poznaniu a nájde si správny vzťah k boju robotníckej triedy. Pre proletariát je výhodnejšie a má na tom záujem, aby inteligencia pochopila svoje spoločenské postavenie a zákonitosť spoločenského vývinu a aktívne sa podieľala na revolučnom boji robotníckej triedy.

2. VYTVÁRANIE SOCIALISTICKEJ INTELIGENCIE. POSTAVENIE INTELIGENCIE V SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI A JEJ ÚLOHA V OBDOBÍ PRECHODU KU KOMUNIZMU

Po uchopení politickej moci robotníckou triedou dochádza k významným zmenám v postavení inteligencie, v jej spoločenskej úlohe, v jej vzťahu k iným triedam, v jej politickom profile.

I na začiatku socialistickej spoločnosti existujú vo vnútri inteligencie rôzne skupiny, ktorých rozdielnosť hrá spočiatku významnú úlohu. Možno urobiť viac členení. Za jedno z najdôležitejších členení inteligencie pri začatí socialistickej výstavby treba považovať členenie podľa jej pomeru k socialistickej spoločnosti. Z tohto hľadiska existujú v podstate tri skupiny inteligencie podľa politického členenia:

a) Prvú skupinu tvorí tá časť inteligencie, ktorá už v čase existencie kapitalistického spoločenského poriadku svojim spôsobom podporovala boj robotníckej triedy a našla si správny pomer k socialistickým cieľom. Jej početnosť je určovaná činiteľmi, o ktorých sa už hovorilo a je v každej krajine odlišná. Je pochopiteľné, že táto časť inteligencie hrá hneď po revolúcii významnú úlohu v socialistickej spoločnosti a je jedným z najpevnejších spojencov robotníckej triedy.

b) Druhú skupinu tvorí spravidla značná časť inteligencie, ktorá pod vplyvom rozličných nie trvalo pôsobiacich okolností (napríklad nepochopenie podstaty socialistickej revolúcie, ale súhlas so základnými myšlienkami socializmu, obava o vlastnú existenciu infikovaná buržoáznou propagandou, nevyjasnené otázky ideologické a podobne) sa chová lojálne alebo pasívne, nebojuje proti socializmu. Pracuje v prospech socializmu, hoci mu nie je bezvýhradne oddaná. Táto časť inteligencie tvorí na začiatku socialistickej výstavby spravidla väčšinu inteligencie a robotnícka trieda sa usiluje o jej získanie pre aktívnu podporu socializmu.

c) Okrem týchto dvoch častí inteligencie existuje spravidla pomerne malá časť inteligencie, ktorá bola obyčajne v predošlom spoločenskom poriadku tesne spojená so starým kapitalistickým režimom a ktorá aktívne v tej či onej podobe prejavuje svoj odpor k socialistickej spoločnosti. K tým patria bývalí exponenti kapitalizmu, mnohí predstavitelia buržoázneho štátneho aparátu a niektorí ďalší.

Zloženie týchto skupín inteligencie môže byť v jednotlivých krajinách rôzne a je závislé od celého radu faktorov. Môže kolísaf a môže sa v priebehu socialistickej výstavby meniť, čo sa aj stáva. Tretia skupina prestáva po určitom čase socialistickej výstavby prakticky existovať a mať vplyv na spoločnosť a mnohí príslušníci druhej skupiny sa stávajú oddanými budovateľmi socialistickej spoločnosti.

Úloha robotníckej triedy v postoji k inteligencii, úloha politickej strany robotníckej triedy spočíva jednak v tom, aby získala starú inteligenciu pre socializmus a pre-
vychovala ju tak, aby aktívne a uvedomele napomáhala vytváraniu socialistickej spoločnosti, jednak v tom, aby si vychovávala vlastnú socialistickú inteligenciu, ktorá by politicky a ideologicky bola pevne spätá so základnými triedami socialistickej spoločnosti, plne si osvojila socialistickú ideológiu ako svoju vlastnú ideológiu, bez-
výhradne bojovala za vybudovanie beztriednej spoločnosti.

Aj v socialistickej spoločnosti existujúca delba práce má vplyv nielen na politický postoj inteligencie, ale aj na rozdielne postavenie jednotlivých skupín inteligencie v spoločnosti, čo potom má vplyv na spoločenskú úlohu inteligencie, na rozdielnu úlohu jednotlivých častí a na určitú dobu aj na postoj spoločnosti k inteligencii.

Podľa toho možno potom členiť inteligenciu na takéto skupiny:

a) Časť inteligencie, ktorá je priamo spätá s ochranou socialistickej spoločnosti

a socialistického štátu. (Napríklad pracovníci štátneho aparátu.) Je celkom pochopiteľné, že to nemôžu byť kolísavé a politicky nevyhranené živly. Ich činnosť bezprostredne súvisí s funkciami socialistického štátu, musia byť najtesnejšie spojené s triedou, ktorej záujmy ako predstavitelia socialistického štátu obhajujú.

b) Časť inteligencie, ktorá sa svojou prácou podieľa na výrobnom procese, technická inteligencia, ekonómovia, organizátori výroby a ďalší.

c) Časť inteligencie, ktorá sa podieľa na výchovných úlohách socialistickej spoločnosti. (Sú to napríklad učitelia, umelci, kultúrni pracovníci a ďalší.) Ich úloha rastie s postupujúcou socialistickou výstavbou a nadobúda nový charakter.

Samozrejme, že takéto delenie nemožno považovať za plne vyčerpávajúce, existujú aj niektoré ďalšie skupiny inteligencie, prípadne je celý rad príslušníkov inteligencie, ktorí môžu byť zaradení do dvoch skupín.

Dôležité pri tom je uvedomiť si, že socialistický štát má určité nároky a požiadavky na každú takúto skupinu, nároky, ktoré sú dané spoločenským postavením a úlohami tej-ktorej skupiny. Tieto skupiny majú aj svoje určité špecifické vlastnosti v pomere k socialistickému štátu.

V priebehu socialistickej výstavby dochádza k významným zmenám v zložení inteligencie. Jednak rastie celkový počet inteligencie, ďalej značne vzrastá aj percento inteligencie technickej pri celkovom raste inteligencie vôbec. Súčasne s tým dochádza aj k zmenám v zložení inteligencie podľa jej pôvodu v prospech inteligencie z radov robotníkov a roľníkov, a tak sa zosilňuje spätosť inteligencie so socialistickým štátom.

K významným zmenám dochádza s postupujúcou socialistickou výstavbou aj v raste spoločenskej úlohy inteligencie. Podobne ako rastie celková úloha ľudových mäs za socializmu, mení sa a vzrastá tiež úloha inteligencie vo všetkých oblastiach hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho života.

Sovietsky autor, súdruh Konstantinov, v článku Sovietska inteligencia, ktorý bol uverejnený v časopise Komunist v č. 15, ročník 1959, ukazuje, že zvyšujúca sa úloha inteligencie je podmienená týmito príčinami:

a) Neobyčajne sa rozšírilo pole činnosti inteligencie.

b) Socialistická spoločnosť oceňuje človeka ako prvá v dejinách podľa jeho osobných schopností a osobnej práce pre blaho ľudí.

c) Inteligencia prvý raz bola oslobodená od moci kapitálu a svojvoľe buržoázie a stala sa slobodnou v svojej tvorivej činnosti.

d) Spojenie s pracujúcimi a práca pre komunistickú spoločnosť stáva sa veľkým podnetom pre tvorivú činnosť inteligencie.

e) Socialistická krajina vysoko hodnotí vedu a ľudí, ktorí vo vede pracujú. V krajine, kde neexistujú náboženské predsudky, mystické učenie, idealistická filozofia a agnosticizmus, možno smelo rozvíjať nové vedecké názory. Možno uviesť veľa príkladov z buržoáznych štátov, kde nesprávne ideologické názory, ktoré v nich vládnu, znemožňujú veľký rozvoj tvorivej vedeckej práce. V USA je dnes napríklad v niektorých štátoch zakázané prednášať darwinizmus.

f) Socialistické krajiny vysoko cenia umenie a literatúru, ktoré majú veľký vplyv na myslenie a na vývoj spoločenského života.

g) Prechod ku komunizmu možno uskutočniť len za neustáleho kultúrneho a technického vzostupu robotníkov a roľníkov. Táto skutočnosť ešte viac zvyšuje spoločenský úlohu inteligencie, rozširuje pole jej činnosti a inteligencia sa rozširuje o nové talenty z ľudu.

h) Úloha inteligencie vzrastá tým, že Komunistická strana vie správne, starostlivo

a pozorne reagovať na požiadavky rôznych vrstiev inteligencie a inšpiruje a usmerňuje tvorivú činnosť inteligencie.

ch) Rast úlohy inteligencie za socializmu významne podporuje to, že sa uvedomele usiluje využívať znalosť zákonov spoločenského vývinu v prospech mieru a pokroku.

i) Nakoniec, uvádza súdruh Konstantinov, rastie významná úloha inteligencie preto, že za socializmu pod vedením strany prvý raz dochádza k uvedomelému pôsobeniu na vývin spoločenského života.

Tieto uzávery o rastúcej úlohe inteligencie za socializmu vyvracajú stanovisko buržoázie o tom, že socialistická spoločnosť znižuje úlohu inteligencie. Inteligencia nie je povolaná, ako to tvrdia niektorí ideológovia buržoázie, byť vedúcou silou spoločnosti ako samostatná sila. Avšak práve preto, že sa stáva nedielnou súčasťou ľudu a najtesnejšie s ním splynie tým, že vyjadruje v svojom diele túžby a záujmy ľudu a oddane mu slúži, má nesmierne veľký význam pre existenciu a rozvoj socialistickej a komunistickej spoločnosti a je aj tak ňou hodnotená a posudzovaná.

Socialistická spoločnosť má záujem na neustálom početnom i kvalitatívnom raste inteligencie. Inteligencia preto považuje za nevyhnutnú zložku socialistického budovania. Zabezpečenie základných úloh socialistickej spoločnosti, neustály rast výroby, vytváranie a rast podmienok pre všestranné zabezpečenie spoločenských potrieb, to všetko sú úlohy, ktoré sú uskutočniteľné iba za plnej aktívnej účasti celej inteligencie. Socialistická spoločnosť preto aj v mzdovej politike, v sociálnej politike a v celej svojej činnosti sa usiluje o vytvorenie najlepších podmienok pre úspešnú prácu inteligencie a pre jej život.

Dôležitou úlohou socialistického štátu, ktorú si kladie okamžite na počiatku svojej existencie, je získanie a prevýchova starej inteligencie. Otázka pomeru socialistického štátu k starej inteligencii a k odborníkom buržoáznej spoločnosti má v rôznych krajinách odlišný charakter. Iná bola situácia v Sovietskom sväze, určité odlišnosti sú napríklad v tejto situácii aj u nás v pomere k starej inteligencii. Závisí to od celého radu činiteľov, ktoré v tej alebo onej krajine pôsobia a rozhodujú o činnosti inteligencie.

Rozhodujúcim momentom určenia pomeru k starej inteligencii je otázka pomeru tejto inteligencie k socializmu a k robotníckej triede a ľudu vôbec a sila socialistického štátu. Závisí to aj od celkového postavenia štátu, často od faktorov medzinárodnej situácie, od celkového pomeru triednych síl a od niektorých ďalších faktorov. Socialistický štát má záujem na aktívnej účasti čo najväčšej časti inteligencie, no objektívny stav môže vyvolať dočasne aj inú situáciu.

Najdôležitejšou úlohou strany v boji za získanie a za výchovu starej inteligencie je úsilie o ich zapojenie do aktívnej práce pre socializmus a boj za víťazstvo marxistickej ideológie v radoch inteligencie. V tomto zmysle veľký význam pre politickú orientáciu inteligencie má vedecké pochopenie historickej úlohy robotníckej triedy.

Veľmi presvedčivé dôkazy o raste inteligencie a o pomere socialistického štátu k inteligencii prinášajú fakty o rozvoji inteligencie v najvyvinutejšom socialistickom štáte, v Sovietskom sväze. V roku 1926 zahrnovala sovietska inteligencia 2 725 000 ľudí. V priebehu socialistickej výstavby sa jej rady podstatne rozšírili a v roku 1956 dosiahli viac ako 15 miliónov. V súčasnom období je v Sovietskom sväze 40 ráz viac odborníkov so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním ako ich bolo v pred-revolučnom cárskom Rusku.

V raste inteligencie predstihujú socialistické štáty priam neuveriteľným tempom najvyspelejšie kapitalistické štáty. Vývin v Sovietskom sväze je toho výrazným dokumentom. Tak v roku 1940 bolo v Spojených štátoch 156 000 diplomovaných inžinierov v národnom hospodárstve a v Sovietskom sväze ich bolo v tom istom roku 29 000.

Za ďalších 16 rokov sa tento pomer podstatne zmenil. V roku 1956 ich bolo v Spojených štátoch 400 000 a v Sovietskom sväze 721 000. Tento pomer sa vyvíja stále priaznivejšie pre Sovietsky sväz, ako o tom svedčia čísla o raste absolventov škôl. Tak v roku 1958 absolvovalo v Sovietskom sväze vysoké školy 83 000 inžinierov a v Spojených štátoch v tom istom roku len 31 000 a v ďalšom roku stúpol tento počet absolventov v Spojených štátoch o 2000 a v Sovietskom sväze o 11 000. To znamená, že v Sovietskom sväze v súčasnom období absolvuje vysoké školy tri razy väčší počet inžinierov ako v najvyspelejšej kapitalistickej krajine. Táto okolnosť tiež zaručuje, že socialistické krajiny tak vytvárajú jeden z najvýznamnejších predpokladov úplného predstihnutia najvyspelejších kapitalistických krajín v materiálnej výrobe na jedného obyvateľa.

Tento rast počtu inteligencie sa neobmedzuje len na technické odbory. Tak napríklad len v Uzbekistane, kedysi zaostalej krajine, pracuje dnes toľko odborníkov so stredoškolským a vysokoškolským vzdelaním, koľko ich bolo v roku 1913 na území celého cárskeho Ruska. Na každých 10 000 obyvateľov je v tejto republike 7 ráz viac odborníkov s vysokou školou, ako ich je teraz v Turecku. V Sovietskom sväze teraz študuje prakticky každý štvrtý človek. Celý Sovietsky sväz sa tak vlastne stal veľkou univerzitou. Pritom treba brať do úvahy taký faktor, že noví odborníci nemajú predsudky, osvojujú si vedecký svetový názor, čo všetko vytvára predpoklady, aby ich prevaha nebola len v počte, ale rovnako aj v kvalite.

Nie je to dávno, keď buržoázia vyhlasovala o Sovietskom sväze, že socialistická spoločnosť tu bude porazená preto, že nemá dostatok vlastnej inteligencie. Vývin pokročil tak ďaleko, že sa nazdávajú, že sovietske socialistické zriadenie zahynie preto, že má veľké množstvo inteligencie, ktoré je neúmerne jeho ekonomickému potenciálu. Nie sú schopní doceniť a pochopiť všetky možnosti a predpoklady, ktoré socialistické zriadenie dáva pre rozvoj spoločnosti a pre uplatnenie inteligencie.

Vývin smerom ku komunistickej spoločnosti priniesie iste veľa nového aj v postavení inteligencie. Komunizmus znamená všestranný rozvoj každej osobnosti, rozvoj všetkých schopností každého človeka, rozvoj jeho nadania a všetkých jeho pozitívnych vlastností. Duševná práca nebude takou sférou činnosti, ktorá by bola výsadou osobitnej spoločenskej vrstvy. Komunistická spoločnosť v dôsledku rozvoja výroby, skrátením pracovného času a ďalšími svojimi výsledkami umožní, aby všetci ľudia boli vzdelaní, aby rástla ich inteligencia. Ľudia budú vedieť pracovať aj telesne aj fyzicky. Takýto vývin postupne povedie k tomu, že inteligencia ako osobitná spoločenská vrstva nebude existovať. Je samozrejmé, že takýto vývin nebude jednoduchý, ale komunistická spoločnosť, ktorá smeruje k odstráneniu všetkých triednych rozdielov, priniesie aj odstránenie inteligencie ako osobitnej spoločenskej medzivrstvy.

Takýto vývin však neznamená, že každý človek bude vedieť robiť v ktoromkoľvek pracovnom odbore, že vzniknú univerzálni ľudia. Vždy budú a musia ešte vo väčšom meradle existovať ľudia, ktorí budú vynikajúcimi odborníkmi, úzkymi špecialistami v určitých odboroch. Spoločenská deľba práce však nevytvorí medzi týmito ľuďmi priehradu, nevytvorí z nich osobitné triedy a vrstvy, títo ľudia nebudú obmedzení tak, ako ich plodí kapitalizmus, ktorý potláča mnohostranné schopnosti a nadanie človeka.

Proces prekonávania rozdielov medzi ľuďmi fyzicky a duševne pracujúcimi nemôže sa realizovať ako živelný proces, spojený s niektorými zápornými dôsledkami, ktoré sa môžu v tomto procese celkom pochopiteľne vyskytnúť. Úloha strany spočíva práve v usmernení tohto procesu, v znalosti smeru jeho vývinu. Tak napríklad opatrenia, ktoré sú namierené k najtesnejšiemu spojeniu školy so životom, pripravujú podmienky pre najsprávnejšie uskutočňovanie tohto procesu.

Tesné spojenie inteligencie s prácou a životom ľudu vo všetkej jej práci je najvyššou zárukou, že otázka ďalšieho vývinu inteligencie pri prechode do komunistickej spoločnosti bude úspešne vyriešená. Práca robotníkov a roľníkov sa postupne mení v typ práce inžinierskej a technickej. Najtesnejšie zblíženie inteligencie s ľuďom, zblíženie duševnej a fyzickej práce je otázkou veľmi blízkej budúcnosti.

3. NIEKTORÉ PROBLÉMY A ÚLOHY INTELIGENCIE V ČESKOSLOVENSKU

Otázka úlohy a postavenia inteligencie v Československu má veľký význam z viacerých dôvodov. Okrem všeobecných princípov platia u nás o úlohe a postavení inteligencie určité zvláštnosti, ktoré sú dané historickým vývinom našej krajiny a historickým vývinom inteligencie v Československu. Naša krajina, ako relatívne vyspelá krajina, mala pomerne početnú inteligenciu, ktorá mala pomerne bohaté tradície z obdobia historického vývinu našich národov.

Inteligencia, ktorá už za kapitalizmu tvorila pomerne silnú vrstvu, bola svojou časťou pomerne blízka ľudu, časť tejto inteligencie aj z ľudu vyšla a to spravidla za veľmi ťažkých podmienok, pričom kapitalistický vývin ešte zasa nedosiahol taký stupeň, aby sa celá inteligencia v svojej absolútnej väčšine od ľudu odtrhla a postavila sa všetkou svojou činnosťou proti nemu.

Naopak, možno povedať, že naša inteligencia prostredníctvom niektorých svojich predstaviteľov zohrala v dejinách našich národov veľmi často pokrokovú úlohu a mnohí jej príslušníci boli v určitých obdobiach národných dejín v relatívne značne tesnom styku s ľuďmi. To mnohým jej príslušníkom umožnilo zohrať pokrokovú úlohu. Tradície takejto inteligencie sú u nás vžitú.

To možno tiež považovať za jednu zo základných príčin, že značná časť inteligencie v našej republike si našla v podstate v krátkom čase správny postoj k socializmu a aktívne pre jeho víťazstvo pracuje.

Významnou úlohou vo výchove inteligencie u nás je úloha správneho vysvetlenia a pochopenia vedúcej úlohy robotníckej triedy vo všetkých oblastiach nášho života.

Autorita a uznanie, ktoré inteligencia v minulosti získala, vyplynuli predovšetkým z tesného spojenia inteligencie s ľuďmi, z pochopenia určitej spoločenskej zákonitosti. Táto autorita však nie je trvalým javom. Ak by si časť inteligencie nárokovala právo na vedúcu úlohu v spoločnosti, potom by sa aj táto autorita a uznanie premenili v nedôveru ľudu k inteligencii. Ak by došlo k porušeniu tesného spojenia inteligencie s ľuďmi, potom by sa inteligencia dostala do izolácie, prestala by aktívne pôsobiť.

Dôležitou úlohou vo výchove novej inteligencie a prevýchove starej inteligencie je úloha správneho pochopenia vedúcej úlohy strany v celom živote krajiny, v tomto prípade predovšetkým však v oblasti duchovnej kultúry. Je to veľmi ťažká úloha, ktorú nemôže vyriešiť uznesenie alebo organizačné opatrenie akéhokoľvek rázu.

Vedúca úloha strany vo všetkých oblastiach činnosti ľudí, teda aj v celej kultúre, neznamená, že strana sa bude uznášať o úlohách a opatreniach v týchto oblastiach bez toho, že by sa neustále neradila s inteligenciou, ktorej sa tieto uznesenia strany týkajú a ktorá ich bude uskutočňovať. Nie je vôbec správne stavať vedúcu úlohu strany do protikladu s úlohou inteligencie. Inteligencia práve v tesnom spojení so stranou nachádza svoju životnú úlohu, nachádza tu najplnšiu možnosť vyjadriť a realizovať všetky svoje objavy a poznatky, uplatniť všetky svoje intelektuálne schopnosti.

V našej republike sme dosiahli mnohé dobré výsledky vo vytváraní novej socialistickej inteligencie. Pochopiteľne, nie všetky sú vyjadriteľné v číslach a faktoch,

prejavujú sa však v raste životnej úrovne a v ďalších pozitívnych výsledkoch socialistickej výstavby.

Došlo k významným zmenám v štruktúre inteligencie podľa sociálneho pôvodu. Tak v školskom roku 1957/58 študovalo na našich vysokých školách 34 % študentov z robotníckych rodín a 12,6 % z rodín pracujúcich roľníkov. Na odborných školách v tom istom školskom roku študovalo 45,9 % detí z rodín robotníkov a 13,7 % detí z rodín pracujúcich roľníkov. Na všeobecno-vzdelávacích školách študovalo 34,4 % detí z robotníckych rodín a 9,5 % detí z roľníckych rodín. Je to podstatná zmena v porovnaní so zložením, aké bolo na školách v predmníchovskej republike. Tak sa systematicky vytvára a posilňuje predpoklad tesného spojenia inteligencie s ľudom. Pritom však tempo zmeny sociálnej štruktúry našej inteligencie ešte nemožno považovať za plne dostačujúce. K týmto významným zmenám však nedochádza zmenšovaním počtu inteligencie alebo zmenšovaním počtu novej inteligencie z ostatných pracujúcich vrstiev.

Zmena sociálnej štruktúry inteligencie podľa sociálneho pôvodu je však iba jednou stránkou celkovej premeny inteligencie v socialistickej spoločnosti v Československu. Proces vytvorenia socialistickej inteligencie je dlhodobým procesom a je súčasťou všetkých triednych premien, ku ktorým u nás v priebehu výstavby socializmu dochádza. Dnes možno už povedať, že jeho základné úlohy sú už splnené alebo budú v najkratšom čase uskutočnené. Je to proces, ktorý sa nedá vyčíslieť v cifrách, nedá sa zmerať, ani graficky vyjadriť. Jeho meradlom je predovšetkým tvorivá aktivita inteligencie v prospech socialistickej spoločnosti. Takýmto dôkazom tvorivej práce inteligencie v prospech socialistickej spoločnosti sú napríklad skutočnosti, že sovietska veda predstihla v mnohých odboroch vedu v kapitalistických krajinách, že umenie, ktoré tvorí inteligencia socialistických krajín stále a viac pôsobí na ľudí nielen socialistického sveta, ale aj na prostých ľudí, ktorí žijú v kapitalistickej spoločnosti. Sovietskym vedcom a vedcom iných socialistických krajín sa dostávajú uznania za výsledky ich vedeckej práce, ktorej rozvoj bol umožnený podmienkami, aké dáva pre rozvoj vedy socialistická spoločnosť.

Osobitne dôležitou otázkou, ktorú kapitalizmus nemôže riešiť, je úloha vytvárania a ďalšieho rozširovania dedinskej inteligencie. V jednom smere už dosahuje vo výchove tejto inteligencie významné úspechy. Vzniká a rozširuje sa odborná inteligencia na dedinách. To sú predovšetkým kvalifikovaní organizátori poľnohospodárskej výroby, zootechnici, agronómovia a ďalší. Pomalšie však prebieha proces vytvárania tej časti dedinskej inteligencie, ktorá na vidieku rozhoduje o výchove, najmä o výchove dedinskej mládeže. To je otázka výchovy nových, všestranne kvalifikovaných dedinských učiteľov, osvetových pracovníkov a iných, ktorí v tejto oblasti uskutočňujú výchovu. Túto otázku možno považovať za jednu z kľúčových otázok vytvárania socialistickej inteligencie vôbec.

Tomuto procesu veľmi významne napomôžu v súčasnosti vykonávané opatrenia v reorganizácii riadenia nášho hospodárstva a v štátnej správe, v dôsledku ktorých sa uvoľní značný počet pracovníkov, ktorí prídu pracovať na dediny. Celá otázka vytvárania socialistickej inteligencie na dedine veľmi úzko súvisí s procesom zblížovania a prekonávania rozdielov medzi mestom a dedinou. Veľa otázok tu možno riešiť predovšetkým na podklade silného technického rozvoja poľnohospodárskej výroby, na základe odstránenia namáhavosti poľnohospodárskej výroby. V tomto ohľade bude ešte nevyhnutné teoreticky zhodnotiť ideologický dosah, ktorý vyplynie z uskutočnenia veľkého množstva opatrení v ekonomickom a technickom rozvoji dediny. Také kultúrne nástroje, ako je film, televízia a rozhlas vytvárajú pri ich plnom využití doteraz nie

plne využitie predpoklady pre nesmierny kultúrny rozvoj dediny. Tieto problémy samy o sebe vyžadujú samostatné spracovanie.

Strana považuje otázku inteligencie za jeden z najdôležitejších problémov svojej vlastnej práce. V svojej politike voči inteligencii rešpektuje aj rozdiely medzi jednotlivými skupinami inteligencie. Otázkou inteligencie považuje za jednu z najdôležitejších otázok kultúrnej revolúcie, opiera sa v svojej činnosti o aktívnu podporu inteligencie a o jej aktívnu účasť pri výstavbe socializmu a komunizmu.

Skúmanie otázok inteligencie, hodnotenie jej postavenia a jej úloh sa musí stať podnetom k riešeniu ďalších významných prakticko-politických úloh, ktoré inteligencia v našej spoločnosti má a ktoré bude riešiť. Ide o to, aby svojou činnosťou čo najviac pomohla prekonať triedne rozdiely a vytvoriť komunistickú spoločnosť.